

5. Дешко П. П. Переосмислення концепції «давньоруської народності» у світлі кельтської теорії походження Русі. *Актуальні проблеми гуманітарних наук*. 2025. Т. 1, № 87. С. 59–69. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/87-1-7>

6. Дешко П. П. Походження Русі в контексті кельтської теорії. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Історичні науки*. 2024. Т. 35 (74), № 3. С. 28–31 <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2024/3.5>

7. Новий Завіт Господа нашого Ісуса Христа. Псалми / пер. з грец. П. Дубовика. Ужгород: «Закарпаття», 2006. 332 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-13>

ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКОГО ОСМИСЛЕННЯ

Лепешко А. А.

магістрант кафедри філософії

*Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

У сучасному філософському дискурсі інтенсивно розвивається тенденція до осмислення людської суб'єктивності через призму внутрішнього досвіду, особистісної відповідальності, свободи вибору та духовного самовизначення. У цьому контексті поняття екзистенційного інтелекту набуває особливої ваги як категорія, що позначає здатність людини усвідомлювати власне існування, сенс життя, переживати граничні ситуації, формувати життєві рішення в умовах невизначеності та ціннісного напруження.

Філософською передумовою виникнення і розвитку концепту екзистенційного інтелекту стали ключові положення екзистенціалізму, феноменології та філософії екзистенції. Наукові праці Л. А. Мандрищук, І. Ніколаєвої та М. В. Паньківа містять концептуальні елементи, які дозволяють аналітично реконструювати підґрунтя й інтелектуальні контури цього поняття. У дослідженнях здійснюється комплексний аналіз екзистенційного інтелекту, побудований на ідеях свободи, вибору, індивідуальної відповідальності, абсурду та самотворення, що

простежуються у працях Ж.-П. Сартра, Ф. Ніцше, М. Гайдеггера, К. Ясперса та інших мислителів.

Реконструкція змісту екзистенційного інтелекту потребує врахування ключових семантичних особливостей поняття *екзистенція*. На цьому наголошує Л. А. Мандришук, розмежовуючи *філософію екзистенції* та *екзистенціалізм* і підкреслюючи помилки історичного протиставлення або змішування цих напрямів у вітчизняній традиції. Саме філософія екзистенції К. Ясперса висуває тезу про граничні ситуації, в яких людина вперше стикається з автентичним виміром власного буття.

Екзистенціалізм, у свою чергу, фокусується на свободі та виборі як інтелектуальній основі самотворення. Сартрівська формула *«екзистенція передує сутності»* задає онтологічний вектор екзистенційного інтелекту: людина не володіє наперед заданою природою; вона формує себе в процесі осмисленої діяльності.

І. Ніколаєва відзначає глибоку особистісну спрямованість екзистенціалізму, яка полягає у вивченні людини в ситуаціях страху, переживання, горя, смерті та гніву. Ці стани не є випадковими: вони формують внутрішній простір рефлексії, що визначає зміст екзистенційного інтелекту як специфічного способу осмислення власного життя. Саме здатність до духовного самозаглиблення, до аналізу власних меж і до прийняття відповідальності вирізняє екзистенційний спосіб мислення з-поміж інших способів мислення людської раціональності.

У працях М. В. Паньківа неодноразово акцентується на тому, що свобода у Ж.-П. Сартра невіддільна від відповідальності за кожний здійснений вибір, оскільки цей зв'язок має не лише етичний, а й інтелектуальний характер: він вимагає здатності аналізувати наслідки власних рішень, усвідомлювати їхню відкритість, непередбачуваність та значущість. У цьому вимірі екзистенційний інтелект охоплює усвідомлення свободи як незмінної умови людського існування, прийняття відповідальності за сформовану життєву траєкторію та формування самості через вчинки. Відтак екзистенційний інтелект постає інтелектом свободи, який функціонує не через використання готових догматичних структур, а через оперування живим досвідом вибору.

Ф. Ніцше, як показує М. В. Паньків, пропонує ідею самоперевищення, що утворює одну з ключових складових екзистенційного інтелекту – здатність до самотрансформації. Ця здатність проявляється у рефлексивному ставленні до власних цінностей, у переосмисленні усталених норм та в прагненні до становлення автентичної особистості. Тому екзистенційний інтелект можна розуміти як інтелект становлення,

який долає статичність і відкриває можливість постійного виходу за межі колишнього «я» у кожному рішенні.

Абсурд, розглянутий М. В. Паньківим у контексті творчості Ж.-П. Сартра і А. Камю, демонструє важливий аспект екзистенційного інтелекту – здатність витримувати відсутність гарантованого сенсу, не впадаючи у руйнівний нігілізм. Саме в цій здатності формується інтелект самопідтримки, спрямований на творення сенсу там, де він не даний наперед.

І. Ніколаєва наголошує, що екзистенційна позиція людини передбачає звернення до духовності як найвищої цінності, що не зводиться до релігійної сфери, а постає як внутрішня зосередженість на смислах, які структурують людське життя. У цьому контексті екзистенційний інтелект охоплює здатність формувати власні духовні орієнтири, осмислювати граничні ситуації та аналізувати власну смертність і кінцевість.

У дослідженні Л. А. Мандрищука, присвяченому розмежуванню екзистенціалізму та філософії екзистенції, підкреслюється специфіка підходів М. Гайдеггера та К. Ясперса, які наголошували на необхідності автентичного перебування людини у світі. У цьому вимірі екзистенційний інтелект реалізується як здатність до автентичності, уміння відрізнити нав'язані смисли від власних і готовність приймати обмеженість власного буття.

Аналіз культурних творів, представлений у роботі М. В. Паньківа – зокрема, інтерпретація фільму «Таксист» Мартіна Скорсезе, – демонструє, що екзистенційне мислення давно вийшло за межі академічної філософії та активно функціонує у культурних наративах. Екзистенційний інтелект у цих наративах виявляється як здатність персонажа долати кризові стани через внутрішній аналіз, як напруження між свободою та соціальним детермінізмом, а також як конфлікт між індивідом і суспільством.

М. В. Паньків підкреслює, що і Ф. Ніцше, і Ж.-П. Сартр по-різному вплинули на формування сучасних концепцій індивіда та соціальної справедливості. У цьому контексті екзистенційний інтелект забезпечує здатність критично ставитися до суспільних структур, сприяє формуванню активної життєвої позиції та визначає можливість солідарності, що ґрунтується на осмисленому виборі, а не на безумовній належності до певної групи.

На основі ідей, викладених у досліджуваних джерелах, екзистенційний інтелект можна визначити як *інтелектуально-ціннісний комплекс*, що включає:

1. *Інтелект свободи* – усвідомлення власної відкритості майбутньому (Ж.-П. Сартр, за М. В. Паньківим).

2. *Інтелект відповідальності* – здатність приймати наслідки власних рішень.

3. *Інтелект самотворення* – творення себе як незавершеного проекту (Ф. Ніцше у викладенні М. В. Паньківа).

4. *Інтелект абсурду* – уміння витримувати сенсову невизначеність (М. В. Паньків).

5. *Інтелект духовності* – спрямованість до внутрішніх ціннісних орієнтирів.

6. *Інтелект розмежування* – здатність аналізувати та встановлювати граничні межі.

Усі ці компоненти утворюють інтегральну структуру, що визначає екзистенційний спосіб мислення та світосприйняття. Наукові праці Л. А. Мандришук, І. Ніколаєвої та М. В. Паньківа дозволяють окреслити ключові інтелектуальні витоки понять, пов'язаних з екзистенціалізмом, феноменологією та філософією екзистенції. Узагальнення цих ідей уможлиблює визначення екзистенційного інтелекту як інтегрального інтелектуально-ціннісного комплексу, що охоплює інтелект свободи, відповідальності, самотворення, духовності, автентичності, аналізу межових ситуацій та здатності витримувати сенсову невизначеність.

Висновки. Екзистенційний інтелект постає як філософська категорія, що охоплює здатність людини усвідомлювати власне буття, приймати свободу разом із відповідальністю, витримувати сенсову невизначеність і формувати особистісні рішення в межових ситуаціях.

Його теоретичні засади ґрунтуються на екзистенціалізмі, феноменології та філософії екзистенції, зокрема на ідеях Ж.-П. Сартра, Ф. Ніцше, М. Гайдеггера, Ф. Гайнеманна та К. Ясперса та інших філософів. У дослідженнях Л. А. Мандришук, І. Ніколаєвої та М. В. Паньківа окреслено ключові інтелектуальні виміри цього поняття: свобода, відповідальність, самотворення, духовна орієнтація, аналіз граничних ситуацій та здатність витримувати абсурд.

Комплекс цих характеристик дозволяє визначити екзистенційний інтелект як інтегральну здатність людини мислити й діяти на основі усвідомленої свободи, внутрішньої ціннісної позиції та відкритості до постійного самостановлення.

Література

1. Мандришук, Л. А. Проблема розрізнення філософії екзистенції та екзистенціалізму. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2010. № 3. С. 26–31. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/33618> (дата звернення: 18.11.25).

2. Ніколаєва, І. Філософія екзистенціалізму як найбільш особистісно орієнтована течія XX століття. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2020. Вип. 29. С. 120–125. DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.29.16> (дата звернення: 18.11.25).

3. Паньків, М. В. Вплив філософії Ф. Ніцше та Ж.-П. Сартра на екзистенційну та соціальну філософію XX–XXI ст. : бакалаврська робота. Івано-Франківськ : Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2025. 48 с. URL: https://lib-old.pnu.edu.ua/bitstream/123456789/23439/1/Паньків_Рохман.pdf (дата звернення: 18.11.25).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-578-8-14>

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕТИКИ ТА ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Огаренко Є. С.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри політології

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

В історичні епохи руйнації усталеного геополітичного порядку актуальності набуває проблема протирічного співвідношення етики і політики. Такою, наприклад, в давньогрецькій філософії була епоха еллінізму. Однією з центральних проблем цієї епохи була евдемоністична проблема, тобто проблема можливості та шляхів досягнення особистого щастя в ситуації девальвації усталених полісних цінностей і, як наслідок, розгубленості та нестійкості людського існування. І хоча проблема щастя як блага була центральною і в дослідженнях Аристотеля (зокрема, в «Нікомаховій етиці»), вирішувалась вона з точки зору пріоритету суспільного блага, а не особистого.

На рубежі XX ст. філософія гостро відчувала геополітичну кризу, що насувалася на Європу. Ф. Ніцше, що називав себе «імморалістом» і був поза політикою, скептично ставився до німців, а державу розглядав як інструмент підкорення «вільного розуму», висунув тезу про «надлюдину», яка, за іронією долі, була пізніше вправно адаптована нацистською ідеологією. Приблизно в той самий час виникла і неокантіанська філософська антропологія, невід'ємна від